

ФОЛКЛОРНИ ПЕЈЗАЖ ГРОБЉА

уредила Биљана Сикимић

Детаљ с гробља у Жагубици (2007)

Фолклорни пејзаж гробља

Биљана Сикимић

Тема фолклорног пејзажа гробља, осим фолклористичке, отвара могућност приступа из различитих перспектива: етнолошке, антрополошке, лингвистичке, историјске, археолошке, географске, између осталих. Ова тема отвара питање односа човека и простора, његове материјалне и нематеријалне културе, текста и слике.

Инсистирање на *пејзажу* не искључује дијахронијску димензију – сећање и историју. Жеља уредника је била да се пејзаж гробља сагледа у његовим разноврсним физичким ознакама, социјално конструисаним и ангажованим, односно – да се записи и објекти у пејзажу гробља сагледају као део социјалног искуства, као симболички изрази који обликују и омогућавају преношење идеја. Истовремено, у фолклорном пејзажу гробља могу се истраживати социјална конструкција моћи и различите врсте идентитета.

Критички преглед етнолошких и антрополошких студија о смрти у Србији објавили су 2014. Иван Ковачевић и Данијел Синани¹, а готово истовремено Александра Павићевић као значајне танатологе у Србији помиње психијатре, антропологе, етнологе, социологе, историчаре и историчаре уметности². Овим прегледним радовима биле су осветљене, из етнолошко-антрополошке перспективе, специфичности студија смрти у различитим академским дисциплинама, као и дисциплинарни идентитет танатологије. Осим поменутих истраживача – компетентних да пруже поуздане синтезе и прегледе стања у студијама смрти, за савремену танатологију у оквиру хуманистичких наука у Србији неизоставни су радови Бојана Јовановића, Ладе Стевановић, Лидије Радуловић, Олге Манојловић Пинтар, Игора Борозана, Весне Марјановић, Тодора Куљића, између осталих.

Чини се да су фолклористички доприноси танатологији у Србији остали по страни у односу на главне токове студија смрти и студија гробља и да су обимна фолклористичка и лингвистичка проучавања углавном непозната другим хуманистичким дисциплинама, изузму ли се фундаментални радови Ивана Чоловића.

¹ Ivan Kovačević i Danijel Sinani. Antropologija smrti ili nova antropologija i religijski kompleks vezan za smrt. *Etnoantropološki problemi* 9/4 (2014): 1086–1102.

² Александра Павићевић. Нека питања дисциплинарног уобличавања танатологије. Етнолошко-антрополошке перспективе. *Гласник Етнографског института САНУ LXIV/1* (2016): 179–191.

Овај тематски блок уреднички је осмишљен тако да полази од лингвистичких и социолингвистичких прилога фолклористици у ширем смислу и у мањој мери – визуелној антропологији, да би се у другом делу вратио поетичко-фолклористичким истраживањима текста.

Веза конкретног језика, његова сакрална и фунерарна употреба као и преиспитивање могућности говора о смрти, истраживани су у раду Бојана Ристића. Рад је документован на неколико различитих нивоа: аутореференцијалним наративом самог истраживача, писаним документима и коментарисаним породичним фотографијама.

Савремени социолингвистички приступ, који комбинује теренско документовање и анализу конкретног савременог језичког пејзажа гробља, одликује коауторски рад Монике Хуцану и Анамарије Сореску Маринковић, слично матрици на којој је заснован и рад Биљане Сикимић. Обе студије имају и додатну димензију осветљавања мањинског етничког и језичког идентитета.

Следи фолклористички рад Ане Вукмановић посвећен концептуализацији смрти у усменој лирици. Та концептуализација се сагледава кроз метаморфозе покојника у природу, сахрањивање под дрветом и уређење простора око гроба. Аналитичким поступком ауторке пејзаж гробља у лирици показује се као хетеротопија. Прилог Кристине Митић, посвећен гробљима страдалих учесника обредних поворки, смешта се на границе историографије, класичне етнографије, антропогеографије и ономастике.

Већ и летимичан преглед литературе која је коришћена у изради прилога у овом темату указује на специфичну димензију савремене фолклористике (и лингвистике) као дела студија смрти – њену обавезну интердисциплинарност, будући да она нужно зависи од других хуманистичких наука и не може да функционише као научна дисциплина ако се не ослања на податке од њих добијене.

У проучавањима савременог пејзажа смрти има сасвим довољно места за фолклористе, почевши од могућности истраживања на интернет постављених умрлица и изјава саучешћа, преко Фејсбук група за комеморацију, вршњачких посмртних мурала по градовима Србије, до изражавања туге за преминулим кућним љубимцима, успутних споменика и спонтано насталих светилишта после неке приватне несреће или јавне трагедије. Фолклористе би морале да заинтригирају јавна меморијализација смрти и сакрализација јавног места, опроштајни говори и књиге жалости, али и током теренских истраживања прикупљени наративи о смрти и мртвима. Тиме је тема фолклорног пејзажа гробља још увек остала отворена.

др Биљана Сикимић
Балканолошки институт САНУ, Београд
Е-пошта: biljana.sikimic@bi.sanu.ac.rs

Примљено: 1. 12. 2016.
Прихваћено: 10. 12. 2016.